

Ключові слова: послуга як об'єкт цивільного права, поняття послуги, ознаки послуги.

Горблянський В.Я. Услуга как категория гражданского права

Осуществляется анализ норм действующего законодательства, которое определяют понятие услуги как объекта гражданского права и регулирует правоотношения, вытекающие из услуг, анализ доктринальных положений науки относительно определения понятия услуги как объекта гражданского права и изложение своего видения определения понятия услуги как объекта гражданского права.

Ключевые слова: услуга как объект гражданского права, понятие услуги, признаки услуг.

Gorblyansky V.Y. Service as the civil law category

The analysis of current legislation, which determine the concept of service as the object of the civil law and regulate the legal relationship which come out of services, was performed.

The analysis of civil science provisions concerning the determination of the concept "service as the civil law object" was performed and presentation of the view on determination of the concept "service as the civil law object" was introduced. The approaches concerning the service awareness of Soviet scientists and scientists of the Ukrainian civil school were explored.

The analysis concerning the service awareness as the special "value" was performed and the correlation of this concept with the moment of satisfying the person's requirements with the help of the beneficial effect was represented. The place of service among another objects of the civil law was determined, services and the results of works that are similar were delimited. The scientific approaches were explored and the key features of the concept "service as the civil law object" were identified.

The conclusion concerning the necessity to amend in the legislation of Ukraine was made, securing the most adequate concepts of service as the civil law object and consumer service in order to provide the most effective protection of one's violated right in the case of defective service provision.

Keywords: service as the civil law object, the concept of service, service features, service as the value.

Ковалишин О.Р.

**ВИДИ ДЖЕРЕЛ КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

УДК 346.1

Актуальність дослідження. У зв'язку з підписанням Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом ще більшою мірою постала необхідність адаптації корпоративного

права України до стандартів права ЄС. Чимало вже в цій сфері зроблено. Але ще більше необхідно здійснити попереду.

Значною мірою правові документи ЄС стосовно права товариств мають частковий і допоміжний характер, оскільки правове регулювання юридичних осіб на рівні Європейського Союзу, що ними визначається, лише доповнює регулювання, яке здійснюється на національному рівні. Ця галузь права ЄС розвивається досить повільно і зустрічається з істотними труднощами, пов'язаними здебільшого із серйозними розбіжностями у внутрішньому законодавстві держав-членів.

Проблем корпоративного права ЄС торкалися у своїх працях ряд вчених, серед яких варто згадати І.В.Венедіктову, О.Р.Кібенко, О.М.Калініну, В.І. Муравйова, І.М. Товкуна та ін. Разом з тим критеріям класифікації та систематизації джерел корпоративного права ЄС належної уваги приділено не було.

Тому завданням дослідження є пошук критеріїв класифікації джерел корпоративного права Європейського Союзу. Зауважимо, що предметом даної статті є лише ті нормативні акти Європейського Союзу, які стосуються комерційних юридичних осіб, тобто таких, які створені з метою отримання прибутку.

Договір про заснування ЄС

Договір про створення ЄС є базовим джерелом Європейського корпоративного законодавства [1]. Зокрема, відповідно до ст. 56 Договору у рамках положень, заборонено обмежувати пересування капіталу між державами-членами та між державами-членами й третіми країнами. Метою Ради є досягнення вільного пересування капіталу між державами-членами та третіми країнами (ст. 57). До того ж практично кожна директива, яка регулює певні корпоративні (чи суміжні з ними) правовідносини, в своїй назві посилається на Договір.

Як зазначає І.М.Товкун, приписи Договору про ЄС зводяться до таких цілей регламентації юридичних осіб у праві Євросоюзу як:

– забезпечення свободи заснування юридичних осіб і зняття перешкод на шляху відкриття філій, представництв і дочірніх товариств на території будь-якої країни-члену ЄС на умовах національного режиму останньої;

– установлення єдиних мінімальних вимог до юридичних осіб, у першу чергу надання учасникам і кредиторам цих осіб рівнозначного захисту на всій території Євросоюзу;

– полегшення діяльності трансєвропейських компаній шляхом усунення бар'єрів, що випливають із розходжень, існуючих між національними правовими системами;

– заохочення співробітництва між юридичними особами різних країн – членів у всіх сферах економічної діяльності [2, с. 658].

Директиви

На початковому етапі гармонізації права держав-членів ЄС у сфері права товариств було заплановано ухвалення п'ятнадцяти директив. Для зручності вони були пронумеровані. Втім внаслідок існування суттєвих відмінностей у корпоративному праві держав-членів тільки деякі з них набрали чинності. До останніх відносяться Перша, Друга, Третя, Четверта, Сьома, Восьма, Одинадцята, Дванадцята та Тринадцята Директиви. П'ята директива деякий час була об'єктом розгляду Європейської Комісії, але не була узгоджена навіть на рівні проекту. Це саме стосується Чотирнадцятої та П'ятнадцятої Директив. Від роботи над П'ятою та Дев'ятою директивами Європейська Комісія офіційно відмовилася [3, с. 13].

Правове регулювання на рівні згаданих директив не обмежується. Постійно приймаються нові директиви, частина з яких регулює ті правовідносини, які не охоплювалися попередніми п'ятнадцятьма; інші змінюють або доповнюють попередні, зважаючи на особливу динамічність корпоративних правовідносин. Таким чином, на сьогодні вже існує ціла низка директив у сфері регулювання корпоративних та суміжних правовідносин, які для кращого подальшого аналізу, а також досягнення системності в процесі адаптації українського корпоративного законодавства доцільно поділити на певні сукупності.

Тому *за групами правовідносин*, які вони регулюють, варто виділити директиви ЄС щодо:

1) *створення та функціонування*. До таких відносяться:

Директива Перша 68/151/ЕЕС щодо координації гарантій, які вимагаються від товариств з метою захисту інтересів учасників та

третіх осіб. Директива закріплює мінімальний обсяг інформації, що повинен міститися в національних реєстрах держав-членів ЄС (незалежно від його назви – судовий, торговий, комерційний, державний реєстр тощо) а також обов'язкову вимогу щодо публікації інформації про створення юридичної особи. Директива визначає особливості покладення відповідальності товариства перед третіми особами. У випадку, коли зміни до установчих документів не були опубліковані, товариство несе відповідальність перед третіми особами за шкоду, яка виникла у зв'язку з неопублікуванням таких відомостей.

Директива Друга 77/91/ЄЕС. Метою її прийняття було узгодження національних положень, які стосуються створення та функціонування товариств, а також зменшення чи збільшення їхнього капіталу, що є важливим для забезпечення мінімального рівноправного захисту як акціонерів, так і кредиторів акціонерних товариств. Директивою закріплюється принцип підтримки капіталу (*capital maintenance*)¹. Згодом Директива Друга стосовно створення акціонерних товариств, підтримки та зміни капіталу, доповнена Директивами 2006/68/ЄС і 2009/109/ЄС та скасована у зв'язку з прийняття Директиви 2012/30/EU.

Директива Одинадцята 89/666/ЄЕС стосовно вимог до розкриття інформації щодо філій, відкритих в державах-членах ЄС, певними видами товариств, що підпорядковуються законодавству іншої держави. Дана директива застосовується до філій (відокремлених підрозділів) акціонерних товариств та товариств з обмеженою відповідальністю, розташованих на території інших держав-членів, ніж та держава-член, де товариство було засновано, а також до філій товариств з третіх держав. Слід зазначити, що вказана Директива застосовується лише до філій та інших відокремлених підрозділів товариств (щодо розкриття інформації дочірніми компаніями, застосуванню підлягають положення Першої Директиви).

Для філій (відокремлених підрозділів) товариств іншої держави-члена передбачено зобов'язання розкривати документи, які

¹ Один із принципів корпоративного права, відповідно до якого прибуток фіксується лише у випадку перевищення капіталу на кінець звітного періоду у порівнянні з його початком.

містять наступну інформацію: юридична адреса філії (відокремленого підрозділу); напрямки діяльності філії (відокремленого підрозділу); реєстр, де знаходяться документи товариства разом з реєстраційним номером у вказаному реєстрі; найменування та організаційно-правова форма товариства та найменування філії (відокремленого підрозділу), якщо воно відрізняється від найменування товариства; документи фінансової звітності товариства, складені, перевірені у порядку аудиту та розкриті відповідно до законодавства держави-члена, яке поширюється на товариство, згідно з Директивами 78/660/ЄЕС, 83/349/ЄЕС та 84/253/ЄЕС; та інша інформація (Ст. 2 Директиви).

Директива Дванадцята 89/667/ЄЕС щодо товариств з обмеженою відповідальністю з одним учасником, яка згодом замінена у зв'язку з прийняттям Директиви 2009/102/ЄС. Необхідність прийняття даного документу пов'язана з тим, що не у всіх державах-членах Європейського Союзу визнавалась можливість створення підприємства з одним учасником. До речі, свого часу за українським законодавством також закріплювалась необхідність наявності не менше трьох учасників у ТОВ.

• *Проект Директиви Чотирнадцятої*. Директива стосується транскордонної зміни місця знаходження офісів товариств.

Важливе значення має також *Директива 2012/17/ЄС*, цілями якої є полегшення отримання інформації з національних реєстрів юридичних осіб. В ній підкреслюється необхідність створення єдиних стандартів для функціонування таких реєстрів. Метою Директиви є створення в майбутньому сукупності з реєстрів держав-членів, центральної платформи й одного чи декількох порталів доступу. Доступ до реєстрів повинен бути безкоштовним. Уніфікована база повинна містити: 1) відомості про найменування компанії, її правову форму; 2) дані, що стосуються зареєстрованого офісу компанії й держави-члена, в якій він зареєстрований; 3) реєстраційний номер компанії; 4) відомості про припинення діяльності останньої або про її неспроможність.

2) *корпоративного управління*. Серед них:

Директива 2007/36/ЄС щодо реалізації деяких прав акціонерів в лістингових АТ. *Проект Директиви П'ятої* щодо уча-

сті працівників акціонерних товариств в процесі обрання членів ради директорів. *Проект Директиви Дев'ятої* щодо угруповань суб'єктів підприємництва. Саме у зв'язку з тим, що мета останніх була спрямована на розширення прав працівників в управлінні товариствами, більшість з них в процесі їх обговорення та прийняття були заблоковані і надалі лишаються лише проектами.

3) *злиття та поглинання* (M&A). До таких відносяться:

Директива Третя 78/855/ЕЕС про злиття акціонерних товариств, яка визначає мінімальні стандарти при злитті акціонерних товариств, закріплює захист акціонерів (зокрема вимогу щодо необхідності проведення експертної оцінки активів, обов'язковості прийняття рішень про злиття на загальних зборах акціонерів, тощо). Згодом замінена *Директивою* 2011/35/EU від 05.04.2011 року щодо поглинання акціонерних товариств;

Директива Шоста 82/891/ЕЕС щодо поділу акціонерних товариств, надалі доповнена *Директивою* 2007/63/ЕС. Документ визначає два основні типи поділу: поділ шляхом створення нового товариства та поділ шляхом придбання.

Директива Десята 2005/56/ЕС щодо транскордонних злиттів товариств капіталів;

Директива Тринадцята 2004/25/ЕС про поглинання (takeover bids). Встановлює правила, що повинні застосовуватися при поглинанні товариств шляхом пропозиції купівлі акцій.

Директива 90/434/ЕЕС щодо спільної системи оподаткування, яка застосовується при злиттях, поділі, внесенні внесків і обміну частками товариств держав-членів ЄС. Директива згодом скасована шляхом прийняття *Директиви* 2009/133/ЕС щодо спільної системи оподаткування, яка застосовується при злиттях, поділі, частковому поділі, внесенні внесків і обміну частками товариств держав-членів ЄС а також зміни місця реєстрації Європейського товариства та Європейського кооперативного товариства.

4) *фінансового обліку та аудиту*. До них відносяться: *Директива* 78/660/ЕЕС стосовно річних фінансових звітів; *Директива Сьома* 83/349/ЕЕС стосовно консолідованих фінансових звітів; *Директива Восьма* 84/253/ЕЕС щодо затвердження осіб відпові-

дальних за здійснення контролю фінансових документів, скасована 2006/43/ЕС.

Дотичне відношення мають також директиви щодо регулювання фондового ринку. До них відносяться: Директива стосовно використання інсайдерської інформації та маніпуляцій на ринку (зловживань на ринку); Директива 2004/109/ЕС стосовно гармонізації вимог щодо прозорості емітентів, цінні папери яких допускаються на фондовий ринок.

Регламенти

Окрім директив, які спрямовані на гармонізацію національних законодавств держав-членів ЄС, суттєве значення відіграють регламенти. Правовою базою для їх прийняття є статті 115 і 352 Договору про функціонування Європейського Союзу. На відміну від директив, регламенти є обов'язковими і мають пряму дію у всіх державах-членах ЄС (ст. 288 ДФЄС). Поки-що основна роль регламентів у сфері корпоративного права проявляється у створенні наднаціональних юридичних осіб. Саме за допомогою них були запроваджені такі наднаціональні організаційно-правові форми компаній, як Європейське товариство, Європейський кооператив, Європейське об'єднання з економічних інтересів. Жваво обговорюється створення ще однієї наднаціональної юридичної особи - Європейський фонд. Щодо вже існуючих, то відповідні регламенти стають передумовою прийняття відповідних національних законів на рівні держав.

Регламенти можна згрупувати на:

- 1) регламенти, якими встановлюються наднаціональні організаційно-правові форми юридичних осіб;
- 2) регламенти, що встановлюють правила корпоративного управління, фінансового обліку тощо.

Щодо перших, то до таких належать: Регламент 2157/2001 про Статут Європейського товариства (Європейського акціонерного товариства), Регламент 2137/85 про Європейське угруповання економічних інтересів та Регламент щодо створення Європейського кооперативного товариства (Європейського кооперативу).

Регламент 2157/2001 про Статут Європейського товариства від 08.10.2001 року набув чинності у жовтні 2004 року. З

його прийняттям виникла можливість створення Європейських акціонерних товариств. Основна перевага їх створення полягає в спрощеному порядку зміни місцезнаходження Європейського товариства з однієї держави-члена ЄС на територію іншої і при цьому без необхідності реєстрації нової юридичної особи. Дана організаційна правова форма особливо цікава для великого бізнесу, інтереси та діяльність якого не обмежуються кордонами однієї держави.

Регламент 2137/85 про Європейське угруповання економічних інтересів від 25.08.1985 року, який набув чинності з серпня 1989 року. Основна мета, яку ставили перед собою його розробники, - спрощення та інтенсифікація транскордонного співробітництва в сфері підприємництва. На підставі Регламенту дрібні та середні підприємства отримали можливість об'єднувати зусилля з метою захисту спільних економічних інтересів без втрати організаційної самостійності. Суб'єкти господарювання, що зареєстровані в країнах, які не є членами ЄС, не можуть входити до Європейського угруповання економічних інтересів. Виняток лише становить для суб'єктів права таких країн, як Ісландія, Норвегія, Ліхтенштейн.

Регламент щодо створення Європейського кооперативного товариства (Європейського кооперативу). Завдяки прийняттю даного Регламенту фізичним особам з різних держав-членів ЄС надано можливість об'єднуватись в наднаціональний кооператив. Окрім того, його засновниками можуть бути не лише фізичні особи, але й вже існуючі кооперативи держав-членів ЄС.

Проект Регламенту про Статут Європейського Фонду від 8.12.2012 року¹. Проект поки-що на стадії обговорення. Основною його метою є надання можливості заснування в Європейському Союзі неприбуткових фондів зі статусом юридичної особи, які б могли користуватись податковими преференціями на рівні з національними неприбутковими фондами. Даний проект регламенту є першим документом, покликаним уніфікувати законодавство щодо неприбуткових організацій шляхом створення наднаціональних юридичних осіб [4].

¹ Європейський фонд розробляється як неприбуткова організація, але враховуючи той факт, що він буде наділений статусом юридичної особи, доцільно згадати про нього в контексті аналізу юридичних осіб.

Крім того, певне дотичне відношення мають ряд інших регламентів, які регулюють діяльність існуючих підприємницьких товариств.

До них відносяться *Регламент 139/2004 щодо контролю за концентрацією суб'єктів господарювання*. В даному документі акцентується увага на тому, що завершення формування внутрішнього ринку та економічного та валютного союзу, розширення Європейського Союзу та зменшення міжнародних бар'єрів для торгівлі та інвестицій у подальшому призводитимуть до значних корпоративних реорганізацій і, зокрема, у формі концентрацій. Відповідно до ст. 3 Регламенту концентрацією є зміна контролю на тривалій основі внаслідок: (а) злиття двох чи більше попередньо незалежних суб'єктів господарювання або частин суб'єктів господарювання, або (б) набуття прямого чи непрямого контролю над цілим (або частинами) суб'єктом господарювання чи суб'єктами господарювання однією чи більше особами, які вже здійснюють контроль над принаймні одним іншим суб'єктом господарювання, або одним чи більше суб'єктами господарювання шляхом придбання цінних паперів, за договором або у будь-який інший спосіб.

Регламент 1606/2002 про застосування міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Регламент направлений на сприяння дієвому та економічно ефективному функціонуванню ринку капіталу та посилення свободи переміщення капіталу на внутрішньому ринку (п. 4 Преамбули).

Інші види правових документів

Окрім вище згаданих, певне значення мають також рекомендації Комісії та резолюції Ради. Прикладами таких документів у сфері корпоративного законодавства можна назвати: Рекомендація Комісії про схвалення відповідного режиму щодо винагороди директорів лістингованих компаній 2004/913/ЄС від 14.12.2004 року, Рекомендація Комісії про роль невиконавчих директорів або наглядових директорів лістингованих компаній і про комітети (наглядової) ради 2005/162/ЄС від 15 лютого 2005 року, Резолюція Ради про координацію контрольованих іноземних корпорацій та правила недостатньої капіталізації в межах ЄС та ін.

Висновки. Таким чином, корпоративне право Європейського Союзу становить собою сукупність положень Договору про заснування ЄС, директив, регламентів та інших правових документів стосовно створення, функціонування, припинення діяльності товариств, а також регулювання правовідносин між товариством та учасниками (засновниками), а також між учасниками (засновниками) таких товариств.

За видом джерела варто виділити: 1) Договір про заснування ЄС, який є конститутивним документом не лише для корпоративного права, але й для багатьох інших галузей права ЄС; 2) директиви; 3) регламенти; 4) інші правові документи ЄС.

В свою чергу Директиви за групами правовідносин, які вони регулюють, можна поділити на ті, які стосуються: 1) створення та функціонування; 2) корпоративного управління; 3) злиття та поглинання (M&A); 4) фінансового обліку та аудиту; 5) тощо.

До Регламентів відносяться: 1) регламенти, якими встановлюються наднаціональні організаційно-правові форми юридичних осіб; 2) регламенти, що встановлюють правила корпоративного управління, фінансового обліку тощо.

1. *Договір про заснування Європейської спільноти. - Конституційні акти Європейського Союзу. Частина I/ Упорядник Г.Друзенко, за загальною редакцією Т.Качки.-К.: Видавництво «Юстиніан», 2005 р.-512с.*
2. *Законодавче регулювання корпоративних відносин у Європейському Союзі / І. М. Товкун // Форум права. - 2013. - № 3. - С. 657–665.*
3. *Право компаній: порівняльно-правове дослідження відповідності законодавства України Acquis Societaire Європейського Союзу. — Київ: Державний департамент з питань адаптації законодавства, 2009. — 82 с.*
4. *Strzebińczyk Anita. Evolution of Law of Foundations – a proposal for an European Foundation Statute // Evolution of Private Law. Vol. II. – P. 206-216.*

Ковалишин О.Р. Види джерел корпоративного права (права товариств) Європейського Союзу

В статі аналізуються види джерел Європейського Союзу. Аналізується зміст окремих директив у сфері корпоративного права. Пропонується авторська класифікація джерел корпоративного прав: 1) за юридичною силою; 2) за групами правовідносин, які ними регулюються.

Ключові слова: джерела права ЄС, Договір про створення Європейського співтовариства, директива, регламент

Ковалишин О.Р. Види источников корпоративного права (права обществ) Европейского Союза

В статье анализируются виды источников Европейского Союза. Анализируются содержание отдельных директив в сфере корпоративного права. Предлагается авторская классификация источников корпоративного права: 1) по юридической силе; 2) по группам правоотношений, регулируемых.

Ключевые слова: источники права ЕС, Договор о создании Европейского сообщества, директива, регламент

Kovalyshyn O. The kinds of legal sources of EU Company (Corporate) Law

In connection with the signing of the Association Agreement between Ukraine and the European Union there is a need to adapt Ukrainian Company Law to the standards of EU Company Law standards. A lot is already done in this area. But much more should be implemented ahead.

European company law is an emerging field, which concerns the formation, operation of corporations in the European Union. According to the opinion of some authors, there is no substantive European company law as such. However, a host of minimum standards are applicable to companies throughout the European Union. The Treaty, directives and Regulations are the base of EU Company Law. They analyzed in this article.

Treaty establishing the European Union is a basic source of European Company legislation. There is a big number of EU Company Law directives. Author proposes his own classification of these directives: 1) on the base of their legal force; 2) by the groups of relations that are regulated by them.

An attention is paid to the EU regulations in the field of EU Company Law. A regulation is a legal act of the European Union that becomes immediately enforceable as law in all member states simultaneously. Regulations can be distinguished from directives which, at least in principle, need to be transposed into national law.

The author hope that the conclusions of the article will be useful for the process of harmonization of Ukrainian Company Law to the practice of the EU.

Keywords: legal sources of the EU law, the Treaty on establishment of the European Community, directive, regulation.

Кузьмич О.Я.

ПОКЛАДЕННЯ ВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКУ БОРЖНИКА НА ТРЕТЮ ОСОБУ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

УДК 347.42

Однією з форм участі третіх осіб у цивільних відносинах є їх участь у виконанні зобов'язань. Так, відповідно до ч. 1 ст. 528 ЦК